ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների նստաշրջանի նյութերի ժողովածու

2(2) 2018

Երևան
2019

Հրատարակության է երաշխավորել Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 26,25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գևորգ Վիրաբյան

ՊՐԵԶՈՒՄՊՑԻԱՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 7

Ռոզա Աբաջյան

«ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՅԻ» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ԵՎ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԵՐԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՍԵՐՆԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ (1918-1926 ԹԹ.).....42

Տաթևիկ Նահապետյան

ԴԻՄՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ ՀԻՄՔ 52

Սոսե Բարսեղյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ՝ ՄԱՐԴՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԵՎ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ.....63

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 77

Սոսի Ալեքսանյան

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԿՈՂՄԻՑ.....88

Քրիստինե Գաբուզյան

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ.....101

Արթուր Վարդանյան

ԿՈՌՊԵՐԱՏԻՎԸ ՈՐՊԵՍ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ՅՈՒՐԱՀԱՏՈՒԿ ՏԵՍԱԿ.....122

Եվա Սաղոյան

ԶԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ 137

Ռուբինա Պետրոսյան

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԽՆԱՄԱՏԱՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՈՐՊԵՍ ԱՌԱՆՑ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՑԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ (ԻՐԱՎԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ) 153

Սամինե Պետրոսյան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄԸ 178

Աշխեն Սողոմոնյան

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԼՈՒԾԱՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ 192

Էդգար Կարապետյան

ԱՆՉԱՓԱՀԱՄՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ԲՌՆԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ, ՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՇԱՐԺԸՆԹԱՑԸ ՀՀ-ՈՒՄ 210

Նունե Հայրապետյան

ՄԵԴԻԱՑԻԱՅԻ (ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ) ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՊՐՈԲԱՑԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹ.....222

Լիանա Եդիգարյան

ՊԱՏԻԺԸ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼԻՍ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՐՈՇ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ.....233

Ռոզա Աբրահամյան

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍ ԴԱՏԱՊԱՐՏՅԱԼՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԱԶԱՏԱԶՐԿՄԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ԵՎ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ.....247

Սրբուհի Գալյան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՊԱՏԻԺՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ.....259

Տիգրան Ղազարյան

ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ ՆԱԽԱՁԵՌՆԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....269

Անի Դանիելյան

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....293

Առնոլդ Վարդանյան

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....310

Անի Չիլինգարյան

ՊԱՐՏԱՎՈՐԵՑՄԱՆ ԵՎ ՈՉ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ՎԻՃԱՐԿՄԱՆ ՀԱՅՑԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ.....327

Լիլիթ Պետրոսյան

«EX OFFICIO» ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ.....340

Անի Միքայելյան

ԸՆԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ.....354

Տիգրան Դաղունց

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԱՆՁԱՆՑ ՀՈՂԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 370

Տաթևիկ Սարուխանյան

ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 386

Գրիգոր Չոբանյան

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՔՆԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԳԼՈԲԱԼԻԶԱՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ 405

ՄԵԴԻԱՑԻԱՅԻ (ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ) ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՊՐՈԲԱՑԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹ

Նունե Հայրապետյան[1]

Հանցանք կատարած անձի և տուժողի միջև հաշտարարության՝ որպես հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման եղանակի վերաբերյալ տեսական քննարկումները Եվրոպայում սկիզբ են առել դեռևս 1960-ական թթ.: Կանադայում և ԱՄՆ-ում 1970-ական թթ. կեսերին սկսեցին փորձարկվել մեդիացիայի առաջին ծրագրերը:

Իր ժամանակակից տեսքով մեդիացիան եվրոպական երկրներում ձևավորվել է 1980-ական թվականներին: Քրեական դատավարության ոլորտի տեսաբան մասնագետները և իրավակիրառողները սկզբում թերահավատորեն էին վերաբերում մեդիացիայի կիրառմանը քրեական գործերում, ինչի պատճառով մեդիացիայի կիրառման դեպքերը հազվադեպ էին: Մեդիացիայի օրենսդրական հիմքերը եվրոպական երկրներում ամրապնդվեցին 1990-ական թվականներին, ինչին զուգընթաց կտրուկ սկսեց աճել մեդիացիայի հանձնվող գործերի քանակը: Եթե նշված տասնամյակի սկզբին միայն մի քանի պետություններ էին ընդունել ոլորտը բազմակողմանիորեն կարգավորող օրենսդրական ակտեր (Գերմանիա, Նորվեգիա, Ֆրանսիա, Բելգիա), ապա տասնամյակի վերջին այդ երկրների շարքը զգալիորեն ընդլայնվեց (Մեծ Բրիտանիա, Ֆինլանդիա, Չեխիա, Լեհաստան և այլն): Նույն ժամանակահատվածում համազգային պիլոտային ծրագրի իրականացումից հետո Շվեդիան իր հերթին ձեռնամուխ եղավ ոլորտի նոր օրենսդրության մշակմանն ու ընդունմանը: Մեդիացիայի ինստիտուտի կիրարկումն ապահովող մի շարք ծրագրեր մշակվեցին և իրագործվեցին Ալբանիայում, Իսպանիայում, Դանիայում, Սլովենիայում և Ռուսաստանում: Ձևավորված պրակտիկային համապատասխան՝ մեդիացիայի հիմնականում հանձնվում էին անչափահասների գործերը. աստիճանաբար մեդիացիան սկսեց ընդգրկել նաև չափահասների գործերի քննությունը[2]:

---

[1] ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտական ղեկավար՝ ի. գ. թ., դոցենտ Տ. Սիմոնյան:

[2] Տե՛ս IVO AERTSEN AND JOLIEN WILLEMSENS. THE EUROPEAN FORUM FOR VICTIM–OFFENDER MEDIATION AND RESTORATIVE JUSTICE,

Որպես վերականգնողական արդարադատության բաղկացուցիչ մաս՝ մեդիացիայի ինստիտուտն իր հետագա ամրագրումը ստացավ միջազգային ակտերում:

Տուժողի և հանցանք կատարած անձի միջև հաշտարարության վերաբերյալ առաջին կարևոր միջազգային փաստաղթղթերից է 1999 թ. սեպտեմբերի 15-ին ընդունված՝ *քրեական դատավարությունում մեդիացիայի վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի № R (99)19 հանձնարարականը*[1]: Նշված փաստաթուղթը Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններին խրախուսում է ապահովել կամավոր և գաղտնի մեդիացիայի իրականացումը քրեական դատավարության բոլոր փուլերում, ամրագրում է այն ելակետային սկզբունքները, որոնց պետք է հետևեն անդամ պետությունները: Եվրոպական միությունն իր հերթին իր ներդրումն ունեցավ մեդիացիայի ինստիտուտի կայացման հարցում, և 2001 թ. մարտի 15-ին ԵՄ խորհուրդը ընդունեց շրջանակային որոշում՝ քրեական դատավարությունում տուժողի կարգավիճակի վերաբերյալ (այսուհետ՝ նաև Որոշում)[2]: Նշված փաստաթուղթը հատուկ դրույթներ է պարունակում քրեական դատավարությունում մեդիացիայի կիրառման վերաբերյալ: Որոշման 10-րդ հոդվածով նախատեսված է հետևյալը.

«1. Անդամ պետություններից յուրաքանչյուրը պետք է միջոցներ ձեռնարկի խթանելու մեդիացիայի կիրառումը այնպիսի հանցանքների առնչվող քրեական գործերով, որոնցով մեդիացիայի իրականացումը համապատասխանում է հանցանքի էությանը:

2. Անդամ պետություններից յուրաքանչյուրը պետք է ապահովի, որ տուժողի և հանցանք կատարած անձի միջև մեդիացիայի շնորհիվ ձեռք բերված համաձայնությունը հաշվի առնվի քրեական գործի քննության ընթացքում»:

Անդրադառնալով մեդիացիայի հասկացությանը ժամանակակից իրավունքում՝ հարկ է նշել, որ վերջինս իր ամրագրումը ստացել է նաև վերպետական մակարդակով՝ վերոգրյալ Որոշմամբ:

Article in *European Journal on Criminal Policy and Research* **9**, 291–300, 2001. © 2001 *Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands:*

[1] Տե՛ս https://rm.coe.int/1680706970:

[2] 2001/220/JHA: Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32001F0220.

Այսպես, նշված Որոշման 1-ին հոդվածի համաձայն, *քրեական գործերով մեդիացիան քրեական վարույթից առաջ կամ վերջինիս ընթացքում տուժողի և հանցանք կատարած անձի միջև համաձայնություն ձեռք բերելուն ուղղված գործընթացն է, որը համակարգվում է հատուկ որակավորված անձի կողմից:*

Առանձին պետությունների քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության ոլորտի իրավական ակտերը ևս պարունակում են մեդիացիայի հասկացության վերաբերյալ դրույթներ: Այսպես՝ Գերմանիայի քրեական դատավարության օրենսգիրը թեև առանձին հոդվածով չի նկարագրում մեդիացիայի հասկացությունը, այնուամենայնիվ, օրենսգրքի 152-155-րդ հոդվածների բովանդակությունից ակնհայտ են դառնում մեդիացիայի («Täter-Opfer-Ausgleich». բառացի թարգմանությունն է՝ «տուժողի և իրավախախտի հավասարակշռում») պարտադիր տարրերը և հատկանիշները: Նշված հոդվածների համաձայն՝ վարույթ իրականացնող մարմնի (Գերմանիայում՝ դատախազը) պարտականությունն է վարույթի բոլոր փուլերում գնահատել մեդիացիայի նշանակման հնարավորությունը և նշանակել մեդիացիա, երբ կիրառելի է: Մեդիացիան կարող է նշանակվել միայն տուժողի համաձայնությամբ և իրականացվում է երրորդ կողմի (հաշտարարի) պարտադիր մասնակցությամբ[1]:

Ավստրալիայի քրեական օրենսդրության համաձայն՝ տուժողի և իրավախախտի միջև հաշտարարությունը գործընթաց է, որում մեկի կողմից մյուսի նկատմամբ հանցանք կատարելու պատճառով վեճի մեջ գտնվող անձինք բնորոշում են վիճելի հարցերը, փորձում գտնել լուծման ուղիներ և հասնել համաձայնության՝ որակավորված անկողմնակալ երրորդ կողմի օգնությամբ: Հաշտարարը վեճի բովանդակային լուծման տեսանկյունից խորհրդատվական կամ որոշիչ դեր չունի, սակայն կարող է խորհրդատվություն տրամադրել մեդիացիայի գործընթացին առընչվող ընթացակարգային հարցերի վերաբերյալ[2]:

---

[1] Տե՛ս Trenczek, Thomas (2001), Victim-Offender Mediation in Germany – ADR Under the Shadow of the Criminal Law?, Bond LawReview, vol. 13: iss. 2, article 6:

[2] Տե՛ս http://law.gov.au/aghome/advisory/nadrac/adrdefinitions.htm:

ՀՀ օրենսդրությունը ևս, հավատարիմ մնալով միջազգային պրակտիկային, ամրագրել է հաշտարարության հասկացությունը «Պրոբացիայի մասին» ՀՀ օրենքի[1] (այսուհետ՝ նաև Օրենք) 29-րդ հոդվածով: Վերջինիս 2-րդ մասի համաձայն՝ հաշտարարությունը դատական քննության փուլում դատարանի կողմից նշանակված, իսկ ազատազրկման հետ չկապված պատիժների կատարման կամ հետպատժյա փուլում պրոբացիայի ծառայության ղեկավարի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ նշանակված բանակցությունների իրականացումն է, որն ուղղված է պրոբացիայի շահառուին և տուժողին (տուժողի իրավահաջորդին) հաշտեցնելուն:

Նշված հասկացությունը բավականին ընդգրկուն է: Վերջինից կարելի է բխեցնել ՀՀ-ում հաշտարարության իրականացման հիմնական չափանիշները: Թերևս ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ, ինչպես բխում է նշված հասկացության բնորոշումից, մեդիացիան ՀՀ-ում կարող է իրականացվել միայն դատական քննության փուլում կամ ազատազրկման հետ չկապված պատիժների կատարման կամ հետպատժյա փուլում: Նման մոտեցումը ամրագրված էր դեռևս ՀՀ-ում պրոբացիայի ծառայության ներդրման հայեցակարգում, ինչը հիմնավորվում էր այն հանգամանքով, որ ՀՀ նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծով մասնավոր մեղադրանքի վարույթն անմիջապես տեղափոխվում է դատական փուլ, որի պատճառով մեդիացիան, որը մի շարք երկրներում նախատեսված է որպես մինչդատական փուլում իրականացվող գործառույթ, մեր երկրում կարող է դիտվել որպես դատական փուլում իրականացվող գործառույթ (ինչպես, օրինակ, Մալտայում, Նորվեգիայում, Հյուսիսային Իռլանդիայում է)[2]: Նման մոտեցումը կարող է խնդրահարույց լինել հատկապես այն պատճառով, որ ներկայումս ՀՀ քրեական օրենսգրքով և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված է տուժողի հետ հաշտվելու ինստիտուտը, որը կիրառվում է նաև մինչդատական վարույթում: Մեր կար-

---

[1] Տե՛ս ՀՀ ՕՐԵՆՔԸ ՊՐՈԲԱՑԻԱՅԻ ՄԱՍԻՆ, ՀՕ-48-Ն, ՀՀՊՏ 2016.05.25/41 (1221), հոդ. 443:

[2] Տե՛ս ՀՀ-ում պրոբացիայի ծառայության ներդրման հայեցակարգ, http://www.moj.am/storage/files/legal_acts/legal_acts_9158471282251_naxagic_1_.pdf:

ծիքով՝ ավելորդ շփոթմունքից խուսափելու նպատակով առավել տրամաբանական կլիներ տուժողի հետ հաշտվելու՝ արդեն իսկ գոյություն ունեցող ինստիտուտը որոշակի չափով ընդգրկել հաշտարարության հասկացության մեջ՝ նախատեսելով, որ մինչդատական վարույթի ընթացքում տուժողի և կասկածյալի կամ մեղադրյալի միջև հաշտարարության գործընթացը ևս կարող է իրականացվել պրոբացիայի ծառայության հաշտարարի կողմից:

Սույն աշխատանքի շրջանակներում անդրադարձ կկատարենք հաշտարարության իրականացման գործընթացին և այն մարմիններին, որոնց միջոցով այն կյանքի է կոչվում: ՀՀ-ի հետ համեմատականներ անցկացնելու նպատակով ուսումնասիրվել է Գերմանիայի օրինակը, որը ներկայացվում է ստորև:

Գերմանիայում դատախազը կամ դատավորը պարտականություն է կրում վարույթի բոլոր փուլերում ստուգելու տուժողի և հանցանք կատարած անձի միջև հաշտարարության իրականացման հնարավորությունը (Գերմանիայի քրեական օրենսգրքի 155(ա)-րդ հոդված): Եթե օրենքով նախատեսված պայմանները բավարարված են, դատախազը կամ դատավորը իրավասու է դիմելու համապատասխան մարմիններին՝ հաշտարարություն իրականացնելու նպատակով: Հետաքրքրական է այն հանգամանքը, որ, Գերմանիայի քրեական օրենսգրքի 153-րդ հոդվածի համաձայն, դատախազը ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով իրավասու է հրաժարվելու քրեական հետապնդումից, եթե հանցանք կատարած անձը ակնհայտ միջոցներ է ձեռնարկել տուժողի հետ հաշտվելու գործընթաց սկսելու ուղղությամբ: Ինչ վերաբերում է այն հանցանքների շրջանակին, որոնց վերաբերող գործերով մեդիացիան թույլատրվում է, ապա կարելի է փաստել, որ Գերմանիայի օրենսդրությունը նման սահմանափակում չի պարունակում, թեպետ, ձևավորված ավանդույթին համապատասխան, մեդիացիա նշանակվում է ոչ մեծ և միջին ծանրության գործերով: Ըստ տեսաբանների վերլուծության՝ Գերմանիայում հաշտարարության չափանիշներ են հանցագործության ոչ մեծ կամ միջին ծանրության բնույթը, անտեղի և ավելորդ պետական վերահսկողության բացառումը, տուժողի առկայությունը (կենդանի լինելը), հանցագործության դեպքի հստակ բացահայտված լինելը, հանցանք կատարած անձի զղջումը և հանցա-

գործության համար պատասխանատվության ընդունումը, ինչպես նաև տուժողի և հանցանք կատարած անձի համաձայնությունը[1]:

Գերմանիայում մեդիացիան իրականացվում է պրոբացիայի ծառայության կամ տուժողների և հանցանք կատարած անձանց հաշտեցման կենտրոնների միջոցով: Վերջիններս գտնվում են պետական մարմինների համակարգից դուրս և հասարակական կազմակերպությունների կարգավիճակ ունեն: Ամբողջ Գերմանիայում կան մոտ 400 նման կենտրոններ, որոնք ակտիվորեն ներգրավված են հաշտարարության ոլորտում:

Պրոբացիայի ծառայության համապատասխան տարածքային ստորաբաժանումներում կան հատուկ բաժիններ, որոնք զբաղվում են բացառապես հաշտարարությամբ: Պրոբացիայի ծառայող հաշտարարները առանձին որակավորում ունեցող մասնագետներ են և բացառապես զբաղվում են հաշտարարությամբ:

Հաշտարարության գործընթացը Գերմանիայում ավարտվում է հաշտության համաձայնության կնքմամբ, որը, կախված դատավարական այն փուլից, որում իրականացվում է հաշտարարությունը, հաստատվում է դատարանի կամ վարույթ իրականացնող մարմնի կողմից:

Վերադառնալով ՀՀ-ին՝ նշենք, որ հաշտարարության ընթացակարգը, հաշտարարների գործառույթները նկարագրված են «Պրոբացիայի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ գլխի շրջանակներում: Օրենքի 29-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշտարարության կողմերն են պրոբացիայի շահառուն և տուժողը (տուժողի իրավահաջորդը): Հաշտարարը պրոբացիայի այն ծառայողն է, որին պրոբացիայի ծառայության ղեկավարը նշանակում է հաշտարարություն իրականացնելու համար: Օրենքի նշված հոդվածի վերլուծությունից և այլ հոդվածներում հաշտարարին ներկայացվող պահանջների բացակայությունից հետևում է, որ պրոբացիայի ծառայության ցանկացած ծառայող կարող է նշանակվել հաշտարարի դերում: Կարծում ենք, որ նման մոտեցումը բարելավման կարիք ունի: Այլ պետությունների պրակտիկան ցույց է տալիս, որ հաշտարարների ստորաբաժանումն առանձնացված է, վերջիններիս ներկայացվող պահանջները առավել խիստ են, համապատասխան մասնագի-

[1] Տե՛ս DeLattre 2010, էջ 93, Kury & Lerchenmüller 1981:

տական վերապատրաստման առկայությունը պարտադիր է: Ուստի համանման մոտեցման որդեգրումը կնպաստի հաշտարարության ինստիտուտի ճիշտ կազմակերպմանը ՀՀ-ում:

Օրենքի 30-րդ հոդվածը անդրադառնում է հաշտարարության գործընթացի նախաձեռնմանը: Վերջինիս համաձայն՝ հաշտարարության գործընթաց նշանակելու իրավասություն ունեն դատարանը՝ դատական քննության փուլում, իսկ պրոբացիայի ծառայության ղեկավարը՝ սեփական նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ՝ ազատազրկման հետ չկապված պատիժների կատարման կամ հետպատժյա փուլում: Հաշտարարություն նշանակելու մասին դատական ակտն ստանալուց հետո պրոբացիայի ծառայության ղեկավարն անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան մեկ աշխատանքային օրվա ընթացքում որոշում է կայացնում հաշտարարություն և հաշտարար նշանակելու մասին և այդ մասին անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան մեկ աշխատանքային օրվա ընթացքում պատշաճ ծանուցում է կողմերին:

Ազատազրկման հետ չկապված պատիժների կատարման կամ հետպատժյա փուլում կողմի միջնորդության դեպքում պրոբացիայի ծառայողն այդ մասին անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան մեկ աշխատանքային օրվա ընթացքում պատշաճ ծանուցում է մյուս կողմին: Ծանուցմանը զուգահեռ՝ պրոբացիայի ծառայողը կապ է հաստատում և հանդիպում հաշտարարություն նախաձեռնող կողմի հետ՝ ճշտելով նրա առաջարկները: Այնուհետև հանդիպում է մյուս կողմի հետ: Պրոբացիայի ծառայողը կողմերին բացատրում է հաշտարարության էությունը, նպատակը, առավելությունները, հետևանքները և անհրաժեշտ այլ պայմաններ: Երկու կողմերի հետ հանդիպումների արդյունքում պրոբացիայի ծառայողն այդ մասին կազմում է արձանագրություն, որը հաստատվում է պրոբացիայի ծառայողի և կողմերի ստորագրությամբ: Մյուս կողմը պարտավոր է արձանագրությունն ստորագրելուց հետո անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան երեք աշխատանքային օրվա ընթացքում գրավոր կամ բանավոր դիրքորոշում հայտնել հաշտարարության գործընթաց սկսելու վերաբերյալ:

Կողմերի դիրքորոշումներին ծանոթանալուց հետո անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան մեկ աշխատանքային օրվա ընթացքում պրոբացիայի ծառայության ղեկավարը որոշում է կայացնում հաշ-

տարարություն և հաշտարար նշանակելու կամ հաշտարարության նշանակումը մերժելու մասին:

Ազատազրկման հետ չկապված պատիժների կատարման կամ հետպատժյա փուլում պրոբացիայի ծառայության ղեկավարը մերժում է հաշտարարության նշանակումը, եթե բացակայում է հաշտարարության գործընթաց սկսելու վերաբերյալ կողմերից մեկի համաձայնությունը:

Պրոբացիայի ծառայության ղեկավարի՝ հաշտարարություն նշանակելու մասին որոշման մեջ նշվում են հաշտարարության կողմերը, գործի հանգամանքների հակիրճ նկարագրությունը, կողմերի պահանջները, հաշտարարության ժամկետները և այլ անհրաժեշտ տվյալներ: Պրոբացիայի ծառայության ղեկավարի որոշումն ընդունվելուց հետո՝ եռօրյա ժամկետում, պրոբացիայի ծառայությունն այդ մասին պատշաճ ծանուցում է կողմերին:

Հաշտարարության ընթացքում պրոբացիայի ծառայողի լիազորությունները ըստ Օրենքի 30-րդ հոդվածի հանգում են հետևյալին.

Դատական ակտի կամ պրոբացիայի ծառայության ղեկավարի որոշման հիման վրա նշանակված հաշտարարության դեպքում իր իրավասությունների սահմաններում հաշտարարը՝

1) ձեռնարկում է միջոցներ պրոբացիայի շահառուին և տուժողին (տուժողի իրավահաջորդին) հաշտեցնելու և նրանց միջև հաշտության վերաբերյալ գրավոր համաձայնություն կնքելու համար.

2) հաշտության համաձայնագրի տեքստը նախապատրաստելիս աջակցում է կողմերին.

3) հանդիպում է պրոբացիայի շահառուի և տուժողի (տուժողի իրավահաջորդի) հետ.

4) կազմակերպում է ընդհանուր հանդիպում:

Հարկ է նշել, որ պրոբացիայի շահառուի, տուժողի (տուժողի իրավահաջորդի) կամ նրանց հետ ընդհանուր հանդիպումների ժամանակ կարող են ներկա լինել պրոբացիայի ծառայության շահառուի և տուժողի (տուժողի իրավահաջորդի) փաստաբանները, ինչը, անշուշտ, լրացուցիչ երաշխիքներ է ապահովում հաշտարարության գործընթացում կողմերի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանվածության տեսանկյունից:

Հաշտարարության արդյունավետության ապահովման կարևոր պայման է նաև ժամկետների սահմանափակվածությունը: Օրենքի 32-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշտարարության սկզբնական ժամկետը չի կարող գերազանցել երեք ամիսը: Կողմերի համատեղ միջնորդությամբ նշված ժամկետը կարող է երկարաձգվել միայն մեկ անգամ՝ մինչև մեկ ամիս ժամկետով: Հաշտարարության ժամկետի սկիզբ է համարվում հաշտարարի նշանակման օրը:

Հաշտարարության գործընթացն ավարտվում է՝

1) կողմերից առնվազն մեկի կամ հաշտարարի կողմից գործընթացը դադարեցնելու վերաբերյալ ներկայացված միջնորդության հիման վրա հաշտարարություն նշանակած մարմնի կողմից որոշման կայացմամբ.

2) հաշտարարության արդյունքում հաշտության համաձայնության կնքման դեպքում՝

ա. ազատազրկման հետ չկապված պատիժների կատարման կամ հետպատժյա փուլում՝ պրոբացիայի ծառայության ղեկավարի հաստատմամբ կամ մերժմամբ,

բ. դատական քննության փուլում՝ այն հաշտարարություն նշանակած դատարանին ներկայացնելով:

Կարևոր է, որ յուրաքանչյուր կողմ ցանկացած պահի կարող է դիմել պրոբացիայի ծառայության ղեկավարին հաշտարարության գործընթացը դադարեցնելու միջնորդությամբ: Հաշտության վերաբերյալ գրավոր համաձայնության մեջ կարող են նախատեսվել պրոբացիայի շահառուի կողմից տուժողին պատճառված վնասի հատուցման պարտականությունը, դրա ժամկետներն ու իրականացման կարգը:

Հաշտարարության արդյունքում հաշտության համաձայնություն կնքելու դեպքում հաշտարարը պարտավոր է հաշտության համաձայնությունն ստորագրելու պահից հետ՝ երկու աշխատանքային օրվա ընթացքում, պատշաճ ծանուցել պրոբացիայի ծառայության ղեկավարին՝ կցելով հաշտության համաձայնության բնօրինակը: Ստանալով հաշտարարի՝ վեճը հաշտարարությամբ լուծելու մասին պատշաճ ծանուցումը՝ պրոբացիայի ծառայության ղեկավարն անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան երեք աշխատանքային օրվա ընթացքում հաստատում կամ մերժում է կողմերի միջև ձեռք բերված հաշտության համաձայնությունը, իսկ դատարանի նախա-

ձեռնությամբ նշանակված հաշտարարության դեպքում այն ներկայացնում է դատարան:

Դատարանը կամ պրոբացիայի ծառայության ղեկավարը մերժում է կողմերի միջև ձեռք բերված հաշտության համաձայնությունը, եթե այն չի համապատասխանում օրենսդրության պահանջներին: Պրոբացիայի ծառայության ղեկավարի կողմից կողմերի միջև ձեռք բերված հաշտության համաձայնության մերժումը չի կարող արգելք հանդիսանալ կողմերի միջև հաշտարարության նոր գործընթաց սկսելու համար:

Համակարգային վերլուծության ենթարկելով հաշտարարության ինստիտուտի օրենսդրական կարգավորումը ՀՀ-ում՝ կարելի է փաստել, որ ընդհանուր առմամբ վերջինս համապատասխանում է միջազգային իրավական ակտերում և արտասահմանյան երկրների օրենսդրական ակտերում տեղ գտած կարգավորումներին: Սակայն հարկ է նաև փաստել, որ վերջիններիս կիրարկման ընթացքում խնդիրների առաջացումը անխուսափելի է (այսպես, օրինակ, հարաբերակցությունը տուժողի հետ հաշտվելու վաղուց ամրագրված ինստիտուտի հետ): Ինչ վերաբերում է հաշտարարության՝ որպես պրոբացիայի ծառայության գործառույթի արդյունավետությանը, կարելի է կրկին անդրադառնալ Գերմանիայի օրինակին, որտեղ հաշտարարության հանձնված գործերի քանակը առավելագույնն է Եվրոպայում: Գերմանիայում 2013 թ. ցուցանիշների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հաշտարարներին հանձնված տարեկան 35 000 գործ ավարտվում է հաջողությամբ: Սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Գերմանիայում հանցագործության դեպքերի թիվը հասնում է տարեկան 550 000-ի, նման ցուցանիշը այդքան էլ բարձր չէ[1]:

Այդուհանդերձ, կարծում ենք՝ մեդիացիայի ինստիտուտի՝ որպես պրոբացիայի ծառայության գործառույթի ներդրումը անխուսափելիորեն կարող է դրական ազդեցություն ունենալ քրեական գործերով արդարադատության իրականացման վրա, նպաստել վերականգնողական արդարադատության գաղափարների ամրապնդմանը մեր հանրապետությունում:

---

[1] Տե՛ս Schwind, H.-D. (2013). Kriminologie. Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. Heidelberg: Kriminalistik Verlag:

МЕДИАЦИЯ КАК ФУНКЦИЯ СЛУЖБЫ ПРОБАЦИИ

Нуне Айрапетян
Аспирант кафедры уголовного права ЕГУ

Данная статья посвящена изучению пенитенциарной медиации между лицом, совершившим преступное деяние, и жертвой преступления как функции службы пробации. Рассматривается история становления института медиации, анализируется международный опыт медиации. Путем сопоставления правовых решений, зафиксированных в Законодательстве РА и в законодательствах других государств, мы выявили некоторые проблемы и предложили в статье соответствующие пути их решения.

EXECUTION OF MEDIATION AS A FUNCTION OF PROBATION SERVICES

Nune Hayrapetyan
PhD student of the chair of criminal law, YSU

The present article discusses the issues of victim offender mediation as a function implemented by the probation service.

The author has presented the history of the mediation institute, researched the best international practices. As a result of comparative analysis of the legal solutions found in Ra with such of the other countries certain problematic issues were raised and corresponding solutions suggested by the author.

Բանալի բառեր՝ *հաշտարարություն, պրոբացիա, պրոբացիայի ծառայության հաշտարար, պրոբացիայի ծառայություն, տուժողի հետ հաշտվելը:*
Ключевые слова: *медиация, пробация, служба пробации, медиатор службы пробации, примирение с жертвой преступления.*
Key words: *mediation, probation, mediator of the probation services, probation service, victim offender mediation.*